

Voorwoord

In 1999 verscheen *Bronnen voor de studie van het hedendaagse België 19^e-20^e eeuw* (Brussel, VUB-Press), waaraan een dertigtal auteurs hun medewerking hadden verleend. Dat boek bouwde verder op een naslagwerk dat Patricia Van den Eeckhout in 1986 had gepubliceerd, namelijk *Bronnen voor de studie van de hedendaagse Belgische samenleving* (verschenen bij diezelfde uitgever). Beide werken kenden een ruime verspreiding en werden vaak gebruikt door studenten en onderzoekers, want ze boden een overzicht van het bronnenmateriaal dat Belgische instellingen, organisaties en personen in de voorbije tweehonderd jaar produceerden. Op amper tien jaar tijd is de Belgische samenleving opnieuw sterk geëvolueerd, onder meer (maar niet uitsluitend) op het institutionele vlak; ook zagen ondertussen tal van nieuwe wetenschappelijke studies, naslagwerken en inventarissen het licht. De explosieve ontwikkeling van de digitale dragers (onder meer van het internet) wijzigde bovendien niet alleen de verspreidingskanalen maar in vele opzichten ook de inhoudelijke aspecten van het informatieaanbod. Het werd dus hoog tijd voor een herziene en uitgebreide versie van het werk uit 1999.

Opzet, basisstructuur en fundamentele kenmerken van onderhavige publicatie komen helemaal overeen met die van de vorige uitgaven. Voorliggend naslagwerk biedt bijgevolg een panoramisch en kritisch overzicht van de bronnen die in België van de vroege 19^e tot de vroege 21e eeuw werden geproduceerd. Het is «panoramisch» omdat we geprobeerd hebben om zoveel mogelijk Belgische instellingen, verenigingen en personen die bronnen hebben voortgebracht, aan bod te laten komen. Zowel de openbare instellingen als de private verenigingen worden behandeld, zonder de privépersonen en -families te vergeten. Omdat die bronnenproducenten zo talrijk en zo divers zijn, hebben we ze ondergebracht in vier grote categorieën: openbare instellingen, privé-instellingen, privépersonen en de media. Ook alle mogelijke types van bronnen komen aan bod. We behandelen dus niet alleen de geschreven bronnen (in alle mogelijke vormen: zowel onuitgegeven als “klassiek” gedrukt en elektronisch), maar we hebben ook oog voor de ongeschreven bronnen zoals gebouwen en voorwerpen, foto's, films, mondelinge bronnen en kaarten en plannen. Het werk is ook «kritisch» omdat de bronnen niet enkel worden *opgesomd*; ze worden ook in een bredere context geplaatst en hun bruikbaarheid voor het onderzoek wordt uitvoerig toegelicht.

Ieder onderdeel van dit werk wordt op een (zo goed als) identieke manier ingedeeld. Eerst en vooral belichten we de historische evolutie en/of de huidige kenmerken van iedere bronnenproducerende instantie. De nadruk komt hierbij te liggen op de structuur en de functies van de instelling of organisatie. Deze

elementen bepaalden (en/of bepalen) immers in aanzienlijke mate welke bronnen de instelling produceerde (c.q. produceert) en hoe deze bescheiden binnen de instelling werden (of worden) geordend. Hoewel de maatschappelijke ontwikkelingen niet worden verwaarloosd, dient benadrukt te worden dat dit naslagwerk geen handboek Belgische hedendaagse geschiedenis is. Gezien hun belang voor de organisatie van de bronnenproductie worden de institutionele aspecten en de aspecten van administratief recht vaak meer in de verf gezet dan andere. In dit werk gaan we uiteraard niet in op inhoudelijke discussies over de instellingen op zich.

Elk onderdeel bevat verder een selectieve bibliografie van relevante wetenschappelijke bijdragen of van andere publicaties die de structuur en de functies van de instellingen en organisaties verduidelijken. Vervolgens wordt de situatie geschetst op het vlak van de bewaring en inventarisatie van de archieven van de instelling of organisatie in kwestie. Gepubliceerde toegangen worden zoveel als mogelijk vermeld. Elektronische toegangen en bronnen worden aangeduid door de desbetreffende URL. Vervolgens worden de belangrijke bronnenreeksen besproken die de respectieve instellingen en organisaties produceerden (en vaak nog produceren). Bij de bronnen van openbare instellingen schenken we bijzondere aandacht aan de wettelijke beschikkingen die aan de basis liggen van de aanmaak van de bescheiden. Ook bij de bronnen van sommige private instellingen zal vaak verwezen worden naar de regelgeving die welbepaalde bronnenreeksen genereert.

Ten slotte wordt ingegaan op de mogelijkheden die bepaalde reeksen of types bronnen voor het onderzoek bieden. In dit verband wordt herhaaldelijk verwezen naar wetenschappelijke bijdragen die daar eveneens de aandacht op vestigen. Slechts de publicaties die grotendeels of uitsluitend gewijd zijn aan de bespreking of de publicatie van een bron werden opgenomen. Gezien het groot aantal behandelde instellingen en bronnenreeksen, was het onbegonnen werk om te verwijzen naar de historiografische bijdragen waarin de desbetreffende bronnen effectief worden geëxploiteerd.

Zoals gezegd komen zowel de onuitgegeven als de gepubliceerde bronnen aan bod. Bovendien winnen de digitale bronnen steeds aan belang. Daarom vermelden we systematisch de internetadressen, zelfs al is de "mortaliteit" van deze URL's vaak heel hoog. De adressen van enkele belangrijke archieven en documentatiecentra worden achteraan in een adressenlijst opgenomen. Een uitgebreide index op onderwerp, auteurs- en persoonsnaam begeleidt de lezers bij hun opzoekingen.

Voorliggende editie is nog omvangrijker dan die van 1999. Wat kon wegvallen ten opzichte van de vorige uitgave (verouderde werkinstrumenten, voorbijgestreefde inzichten, enz.), woog helemaal niet op tegen de nieuwe elementen die absoluut moesten vermeld worden. Daarom zijn de meeste hoofdstukken wat langer uitgevallen dan tien jaar geleden. Bovendien worden enkele lacunes van het vorige naslagwerk opgevuld door de introductie van nieuwe hoofdstukken. Terwijl de problematiek van de openbaarheid van bestuursdocumenten in de vorige editie her en der ter sprake kwam, wordt zij nu in een afzonderlijk hoofdstuk behandeld. Verder bevat dit boek ook nieuwe hoofdstukken over de universiteiten, de nieuwe sociale bewegingen, de vrije beroepen (artsen en juridische beroepen), de moslimgemeenschap en kaarten en plans. We beseffen echter dat voorliggend naslagwerk nog verschillende lacunes vertoont. Omwille van

redenen buiten onze wil, kon bijvoorbeeld geen hoofdstuk worden opgenomen over de federale wetenschappelijke instellingen, over de andere vrije beroepen, over de verzorgingsinstellingen (bijvoorbeeld hospitalen), over enkele instellingen van openbaar nut (zoals het Rode Kruis, enz.). Maar ook met betrekking tot bepaalde types van instellingen die wel in het boek aan bod komen, kon er niet altijd naar volledigheid worden gestreefd. Niet elke onderneming, vereniging, dienst, enz. kon individueel worden vermeld, laat staan behandeld. En zelfs als dit wel het geval is, was het onmogelijk exhaustief op specifieke gevallen in te gaan. De nadruk ligt dan ook eerder op de bespreking van types van instellingen en organisaties (bijvoorbeeld niet welbepaalde ondernemingen, maar «de ondernemingen») dan op de behandeling van individuele gevallen. Hoewel de auteurs zich hebben ingespannen om de situatie inzake de bewaring en de beschikbaarheid van archieven zo adequaat mogelijk te schetsen, geldt de regel dat de gebruiker er steeds goed aan doet contact op te nemen met de instelling of organisatie waarin hij of zij geïnteresseerd is, ten einde via een individuele en goed gemotiveerde vraag het terrein verder te verkennen.

Dit boek richt zich in de eerste plaats tot al diegenen die beroepshalve bezig zijn met de studie van het recente Belgische verleden, namelijk archivariissen, vorsers en studenten die zich toeleggen op de zogenaamde hedendaagse geschiedenis. Maar omdat het boek oog heeft voor de meest recente periode, zullen ook communicatiewetenschappers, journalisten, politicologen, sociologen, economen, vormingswerkers, documentalisten en juristen hun gading kunnen vinden in dit werk.

Er rest ons ten slotte de aangename taak enkele personen te bedanken die op een of andere manier behulpzaam zijn geweest bij de voorbereiding van het boek. Jean-Marie Duvosquel, voorzitter van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis, stelde voor om deze nieuwe editie te publiceren in de prestigieuze collectie van deze instelling. De leden van die Commissie zijn we ook dankbaar voor hun editoriale gastvrijheid. Karel Velle, Algemeen Rijksarchivaris, signaleerde ons heel wat nieuwe, competente auteurs die aan de tweede uitgave meewerkten. De talrijke personen die hulp boden bij het opzoekwerk voor de afzonderlijke hoofdstukken (meer bepaald de archivariissen en verantwoordelijken van documentatiediensten) worden bedankt bij het begin van het desbetreffende onderdeel. Ten slotte zorgde Stijn Meersseman, met grote competentie, efficiëntie en snelheid, voor de opstelling van de uitgebreide en onmisbare indices.

En ten slotte nog dit. Reeds jarenlang wachtten historici en archivariissen op de actualisering van de archiefwet van 1955. Het zag er naar uit dat ook deze nieuwe editie van het zogenaamde Bronnenboek zou verschijnen zonder dat er op dat vlak belangrijke wijzigingen te vermelden waren. Nadat de tweede drukproef al van de pers gerold was, werd de wet van 6 mei 2009 afgekondigd, waarmee de actualisering van de archiefwet van 1955 een feit was. Het was niet mogelijk om nog veranderingen aan te brengen in al de hoofdstukken waarvoor deze archiefwetgeving relevant is. In het eerste hoofdstuk, over de algemene werkinstrumenten, werd evenwel een paragraaf aangaande deze nieuwe regelgeving ingelast.

